

correspon a *clastras* (com he explicat a *CLOURE, claustre*). *Crestellut. Crestera. Cresteria. Crestut. Encrestar-se* (DFa.). *Escrestar* 'llevar la cresta': *escrestant les muntanyes*, *Ail.* I, 65b, tant en l'original de 1877 com en l'escalaborn de 1867.

CPt.: *Crestavermella*.

CRESTIRI, ant. 'lavativa', antic terme mig popular, pres del ll. *clystērium*, id. i, aquest, del gr. *κλυστήριον*, diminutiu de *κλυστήρ, -ήρος*, 'xeringa', 'lavativa', derivat de *κλύζω* 'jo rento'. □ 1.^a doc.: 1254.

Hi ha un pagament «per diverses olys, mundificatius, gargarismes, *crestiris* --- als nafrats de la galera ---», Bna., a. 1254 (CaCandi, *MiscHiCat.* II, 264); «jatsia sovint reba *crestiris*, no puc lo ventre buidar», confessa el fart canonge en el *Terç d'Eiximenis* (*NCL.* VI, 53; de nou, p. 55). La vocal inicial, almenys, resta més pròxima a la clàssica en «humplen-se la boqua de aygua salada, e meten lo bech en aquella partida, e donen-li *crístiri* e ajuda», StVicentF (*Quar.*, 149.94); «*crestiri* o ajuda: *clyster, clysterium*» en el dicc. de Busa-Nebrija, a. 1507 (f^o v VI, 1); *crestili* en el cronista Pere M. Carbonell (1479). També es troben les formes *clisteri* i *cristeri* (Cauliac), *cristeri* en Miquel Agustí. En castellà es va usar *iristel* (Nebrija), *clister* en A. de Palencia i alguna altra forma, veg. *DCEC* (*clister*) però aquestes vénen del primitiu *κλυστήρ* (*clister* en cat. en el *Tresor dels Pobres*). En llatí *clysterium* ja apareix en el metge Scribonius del S. I d. C., *clyster* en Plini, etc. En català *clysterium* va pendre la terminació *-iri*, com solia succeir (per metafoia, cf. *monestir, reptiri, batestiri*), mentre que en l'arrel hi hagué, per etimologia popular, una alteració emmotllada amb *cresta* i *crestar* 'netejar de mel els ruscus d'abelles' (pròpiament *castrar-los*).

Crestó, V. castrar

CRESTOMATIA, pres del gr. *χρηστομάθεια* 'estudi de les coses útils', 'crestomatia', compost de *χρηστός* 'bo, útil' i *μανθάνω* 'jo aprenc'. □ 1.ª doc.: 1868, *SLitCosta*.

Crestonada, crestonenc, crestoner, V. castrar Crestut, V. cresta Creta, cretaci, V. greda

CRETÍ, del fr. *crétin* id., que per la seva banda es prengué d'un parlar de la Suïssa francesa, on és la forma local del mot francès *chrétien* 'cristià', aplicada allí als cretins com a eufemisme compassiu. □ 1.ª doc.: 1868, *SLitCosta*.

DERIV.: *Creteisme* [1868, id.]. Noms pirinencs d'això o cosa semblant són *cosatge* (COS), *gollut* (GOLL), *cagot* (veg. *DCEC* AGOTE).

Cretlla, V. esclètxa i cf. *crétua*

CRETONA, del fr. *cretonne* id., dita així a causa del poble de *Creton* a Normandia, on la fabriquen.

□ 1.ª doc.: princ. S. xx (Vogel, i Lab-Salvat, però no Lab. 1888).

CRÉTUA 'esclètxa, clivella', mot comarcal de la Costa Brava, variant de l'antic *creta* (viu encara en algun punt de Mallorca i de Rosselló) i germà del cast. *grieta*, port. *greta*, it. dial. *cretta*: provenen del ll. CRĒPĪTA 'esclatada', participi femení de CREPARE (CREPĪTUM) 'petar, espeterregar, reventar-se', que ja en llatí vulgar s'havia contret en CRĒPTA. □ 1.ª doc.: *creta*, c. 1400, en el *Boeci* de Genebreda; *crétua*, 1902, Ruyra.

«Prech-te que les me fasses conèixer pus clarament --- així com si per *creta* o fenella les guardava», *Boeci*, p. 137; i en la versió de les *Metamorfosis* per F. Alegre «ubrís la terra en amples *cretas*, per què penetra la lum del sol en infern», on es reflecteix la creença que les grans esclètxes o esquerdes, sovint veritables avencs, dels pujols i muntanyes roqueres, són passatges que menen a les cavernes infernals. Un altre eco d'aquesta creença trobem ja en l'*Itinerarium Burdigalense*, d'un pelegrí cristià a Terra Santa en el S. iv: «est ibi et *crepta*, ubi Salomon daemonia torquebat» (veg. un breu comentari de Spitzer, *Roman. Lit.-Studien*, 1959, p. 900n.), on també veiem una esclètxa llegendària que conduïa a la Gehenna palestina, i que ens descobreix amb benvinguda avinentesa l'ètimon del nostre mot, ja en la seva primerenca forma romànica.

No ens deixem desviar, doncs, per inventives pensades de notaris, i de filòlegs massa crèduls per a les troballes que fan en manuscrits, si veiem *crette*, referint-se a una obertura subterrània, en un text franccomtois del S. XIII, la traducció francesa de la Falconeria de Frederic II: com que, en una versió llatina de la mateixa obra, el mot va entremig de *fissurae* i *foramina*, és evident que li convé el sentit de 'esclètxa, fissura' i per tant, per més que en un altre passatge figuri la grafia *crepte* en el text francès i, en un dels dos, aquella versió llatina porti *crypta*: el notari medieval ja va tenir la idea de relacionar-ho amb el greco-llatí *crypta* 'subterrani, cava' (ell potser copiava en una): Tilander es deixa agafar per la pensada de l'escriba (*ZRPb.* XLVI, 1926, 254), i admetent que ve de *CRYPTA* tradueix «grotte, trou» en lloc de «crevasse des rochers», lloc més apropiat com a refugi de falcons; altrament l'etimologia *CRYPTA* és impossible fonèticament donat el diftong del cast. *grieta* i altres detalls fonètics.

Reprent les formes cat., tenim encara el nom del poble de *Cretes* en el Matarranya, amb un terme de terres seques a l'extrem, on abunden les descarnadures i ensulsiades de terra (*E. T. C.* II, 86, ja *Cretes* dues vegades en l'any 1280); *Sa Creta* es repeteix dos o tres cops almenys com a nom d'accidents a l'escarpada costa Sud de Mallorca; i amb orientació semàntica una mica diferent, *la kréta* «l'escrivella (tall de la pell)» és la resposta que obtingué Griera a Montalbà (límit Confent-Fenollet), *ZRPb.* XLV, 1925, 248. Ara bé, avui el mot s'ha conservat i ha obtingut fortuna literària, però en una variant derivativa, que